

איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה?

א. כל שארכו יתר על רחבו.

ב. ובתים וחצירות, שתי חצירות, ובית אחד פתוח לכל חצר [כן פירש רש"י כאן, אבל לקמן דף עד. ובשבת קלא. פירש רש"י, שני בתים לכל חצר, וכן דעת רוב הראשונים] פתוחים לתוכו.

ואיזו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, אלא בפס ארבעה?

כל שהיא מרובעת!

ותמהינן עלה: וכי דוקא מרובעת אין, זקוקה היא לפס ארבעה. ואילו חצר עגולה לא צריכה פס ארבעה!?

וכי משום דעגולה היא מישתריא בלחי משהו?!

ומפרשינן לה: "מרובעת" לאו למעוטי "עגולה" אתי.

אלא הכי קאמר: אי ארכה של חצר הוא יתר על רחבה ואינה "מרובעת", הוה ליה מבוי. ומבוי בלחי וקורה סניא ליה.

ואי לא הוי ארכה יתר על רחבה — הוה לה חצר. (70)

וכמה תהא ארכה של חצר יתירה על רחבה, כדי שתצא מדין חצר, ותהיה מותרת כדין מבוי בלחי?

סבר שמואל למימר: כיון דחצר היא, לא נפקא מדינה — דבעי פס ארבעה — עד דאיכא בארכה פי שנים ברחבה!

אמר ליה רב: הכי אמר חביבי [דודי] [והיינו רבי חייא, שהיה אחי אביו ואחי אמו של רב]:

אפילו אם ארכה יתירה משחו על רחבה — ניתרת בלחי וקורה!

שנינו במשנה: משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא יתר או בלחי או בקורה.

רבי עקיבא אומר: על זה ועל זה נחלקו. ג-א

ומקשינן: רבי עקיבא — היינו תנא קמא! שהרי גם תנא קמא קאמר סתמא "הכשר מבוי: בית שמאי אומרים לחי וקורה, ובית הלל אומרים או לחי או קורה", ולא חילק תנא קמא בין פתח קצר לפתח רחב?!

ומשנינן: איכא בינייהו בין תנא קמא לרבי עקיבא, הא דאמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל [דלעיל]: מבוי, שרוחב פתחו הוא פחות מארבעה טפחים אין צריך תיקון.

ובדין זה נחלקו תנא קמא ורבי עקיבא.

אלא ולא מסיימי, שלא נתפרש כיצד סובר בזה התנא קמא, וכיצד סובר רבי עקיבא.

מחצר שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח לרשות הרבים — תוספות ורמ"א סימן שס"ג סעיף כ"ז, וראה ריטב"א כאן.

70. ואף שאין מבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם כן בתים וחצירות פתוחים לתוכו — כדלעיל. שאני מבוי, שהוא קרוב לרשות הרבים יותר

תניא: אמר רבי עקיבא: לא אמר רבי ישמעאל דבר זה שאמר תלמיד אחד משמו, כי מוחזק אני בו שהוא חכם, ומעולם לא אמר דבר זה.⁽⁷¹⁾
אלא אותו תלמיד אמר דבר זה.

והלכה כאותו תלמיד.

ותמהינן עלה: הא גופה קשיא:

מצד אחד אמרת כי לא אמר רבי ישמעאל דבר זה, והיינו, שאינו אמת. אלמא, לית הלכתא כוותיה, שאין הלכה כאותו תלמיד. ואילו הדר, אמרת: הלכה כאותו תלמיד?!

ומשינינן: אמר רב יהודה אמר שמואל: לא אמרה רבי עקיבא ד"הלכה כאותו תלמיד", אלא כדי לחדד בה את התלמידים, לעודדם ששימו לבם לתורה, ויאמרו פלפול מלבם, כשם שאמר אותו תלמיד.⁽⁷²⁾

ורב נחמן בר יצחק אמר לתרץ: לא אמר רבי עקיבא כלל ש"הלכה" כאותו תלמיד. אלא רק "נראין" מסברא דברי אותו תלמיד איתמר בבירייתא. אבל אינה הלכה, כי האמת אינה כן.

אמר רבי יהושע בן לוי: כל מקום שאתה מוצא שנאמר "משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא", וכדתנן נמי במשנתנו — אותו תלמיד אינו אלא רבי מאיר, ששימש הן את רבי ישמעאל והן את רבי עקיבא.

דהכי תניא: אמר רבי מאיר: כשהייתי אצל רבי ישמעאל, הייתי מטיל קנקנתום [פירש רש"י: אדרימנט, וכתב המתרגם: שהוא חומר צבע שחור לדיון] לתוך הדיו שהייתי כותב בו, ולא אמר לי רבי ישמעאל דבר.

כשבאתי אצל רבי עקיבא — אסרה עלי!

הרי ששימש רבי מאיר גם את רבי ישמעאל וגם את רבי עקיבא.

ומקשינן: איני, אין הדבר כך.

כי והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי מאיר:

כשהייתי לומד אצל רבי עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר.

וכשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי: בני, מה מלאכתך?

אמרתי לו: לבלר סופר אני.

אמר לי רבי ישמעאל: בני, הוי זהיר במלאכתך, שמלאכתך מלאכת שמים היא!

ויש לך לחוש שמא אתה מחסר אות אחת מן התורה, כגון: שתחסר בפסוק "וה' אלהים אמת" את האות א' מהמילה אמת, או מיותר את אחת, כגון: שתוסיף ו' על "וידבר ה'" ותכתוב "וידברו" — נמצאת מחריב את כל העולם כולו!

71. רש"י. ופירש בגאון יעקב, כיון שהוא חכם, יודע הוא את האמת, שביט שמאי ובית הלל נחלקו בכל גווני, אף שמסברא מסתברא שלא — גאון יעקב.

72. דבר הנכון בסברא, אף על פי שאינו אמת — גאון יעקב.

אמרתני לו לרבי ישמעאל: דבר אחד יש לי, וקנקנתום שמו, שאני מטיל לתוך הדיו.

אמר לי: וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו?!

והלא אמרה תורה בכתיבת פרשת סוטה "וּכְתַב אֶת הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמֵּרִים". מלמד הכתוב כי בכתיבת פרשת סוטה בעינין דוקא כתב שיכול למחות, וילפינן מהכא [בגזירה שוה, או מדרבנן בעלמא — תוספות], לכל התורה שצריכה כתיבה כזאת שתהא ראויה להמחות.

ואילו כשמטילין קנקנתום לתוך הדיו רישומו ניכר מאד, ואינו ניתן להמחות.

ותחילה מבארת הגמרא את הדו שיח בין רבי ישמעאל לרבי מאיר, ולאחר מכן את הקושיה.

מאי קאמר ליה רבי ישמעאל לרבי מאיר, ומאי קמהדר ליה רבי מאיר?

מה תשובה היא זו שהשיב רבי מאיר — שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדיו — על שהזהירו רבי ישמעאל שלא ליתר או לחסר בתורה?

ומפרשינן: הכי קאמר ליה רבי מאיר: לא מיבעיא בחסירות וביתירות [דלא טעינא], משום דבקי אנא בכתיבתן.

אלא, אפילו מיחש לזכוב נמי, דילמא אתי זכוב ויתבי אתגיה דדלית [על הבליטה שבימין הדלית] ומחיק ליה, ומשווי ליה ריש [שימחוק התוספת שבאות דלית על ריש] ליכא למיחש אצלי. שהרי דבר אחד יש לי, וקנקנתום שמו, שאני מטיל לתוך הדיו, ואינו יכול להימחק!

והשתא הדרינן לקושיין:

בברייתא איתא שמתחילה שימש את רבי ישמעאל, ולא אסר לו קנקנתום, ואחר כך שימש את רבי עקיבא ואסר לו, ושמואל אמר איפכא, ואם כן:

א. קשיא שימוש אשימוש [את מי שימש תחילה]?

ב. קשיא אסרה אאסרה [מי אסר ומי התיר]?

ואמרינן: בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא.

דמעיקרא אתא רבי מאיר לקמיה דרבי עקיבא שהיה חריף טובא.

ומדלא מצוי רבי מאיר למיקם אליביה [לא הבינו], לפי שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, ועל טהור טמא ומראה לו פנים [רש"י סוטה דף כ א].

אתא רבי מאיר לקמיה דרבי ישמעאל, וגמר גמרא [למד אצלו המשניות שקיבל רבי ישמעאל מרבתיין].

והדר [חזר] רבי מאיר ואתא לקמיה דרבי עקיבא, וסבר מרבי עקיבא סברא, לעמוד על טעמי המשנה מפני מה זה טמא וזה טהור, זה אסור וזה מותר, ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא, וזה תלמוד שהיה בימי התנאים. ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו ולאיזה משנה ידמוהו. [רש"י סוטה דף כ. א].

אלא הא דאקשינן: אסרה אאסרה — קשיא!

ומסקינן: קשיא!

דתניא: אין מגילתה — של סוטה שהודתה, ולא מחקו עדיין את מגילתה — כשירה להשקות בה סוטה אחרת, כיון שלא נכתבה המגילה לשמה של סוטה זו!

רבי אחי בר יאשיה אמר: מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת, היות ולא בעינן כתיבה לשמה!

אמר רב פפא: דילמא לא היא!

לא תליא פלוגתא דרבי יהודה ורבי יעקב אם פרשת סוטה שבספר תורה כשירה לסוטה, לפלוגתא דברייתא!

כי יש לומר: **עד כאן לא קאמר תנא קמא** התם כי מגילה שנכתבה לסוטה זו אינה כשירה לסוטה אחרת, **אלא כיון דאינתיק** המגילה לשום לשם רחל, הסוטה הראשונה, **תו לא הדרא מינתקא** [אי אפשר שוב ליחדה] לשום לשם לאה הסוטה השניה.

אבל גבי פרשת סוטה שבתורה, דסתמא מיכתבא, שלא נתיחדה לסוטה מסוימת, **הכי נמי דמחקינן לה ממנה,** אף לתנא קמא!

אמר רב נחמן בר יצחק לאידך גיסא:

דילמא לא היא, שאין ללמוד מרבי אחי בר יאשיה — שמכשיר מגילה שנכתבה לשום סוטה אחת, למוחקה לסוטה אחרת — דאף מן התורה אפשר למחוק.

כי **עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה** התם, **אלא דאיכתיב מיהת לשום סוטה בעולם.**

אבל גבי פרשת סוטה שבתורה, דלהתלמד ממנה הוא דכתיבא — הכי נמי דלא מחקינן.

תניא: רבי יהודה אומר, שרבי מאיר היה אומר: לכל דבר הטעון כתיבה מטילין קנקנתום לתוך הדיו. **הוין מפרשת סוטה,** הן זו הכתובה בספר תורה והן פרשת סוטה הנכתבת לצורך מחיקה עבור סוטה ממש.

דבסוטה בעינן "וכתב — ומחה", שיהיה כתב שיכול לימחות, ולא ילפינן מינה לכל התורה!

ורבי יעקב אומר משמו של רבי מאיר: מותר להטיל קנקנתום אף בפרשת סוטה שבספר תורה, **הוין מפרשת סוטה שבמקדש** שנותן לתוך מים המרים!

והוין בה: **מאי בינייהו,** דרבי יהודה ורבי יעקב משמו של רבי מאיר? כלומר: מה טעם פלוגתתם?

אמר רב ירמיה: אם אפשר למחוק לה לסוטה מן התורה [להטיל לה במים המרים פרשת סוטה מתוך ספר תורה] — **איכא בינייהו.**

דלרבי יהודה אליבא דרבי מאיר אפשר, ומשום הכי אף בפרשת סוטה שבספר תורה בעינן כתב שיכול לימחות.

ולרבי יעקב אליבא דרבי מאיר, אין מוחקין לה מן התורה! ולכן לא בעינן שיכול למחות.

וטעם פלוגתתם, דפליגי: אי בעינן כתיבת פרשת סוטה לשמה.

למאן דסבר בעינן לכותבה לשמה, אי אפשר למחוק לה מן התורה. ולמאן דסבר לא בעינן לכותבה לשמה, אפשר למחוק לה מן התורה.

והני תנאי — רבי יהודה ורבי יעקב — כי הני תנאי.